

működő telefonról megtudjuk, hogy „romlott”, a Tudathasadásos így jellemzi állandó beszédigényét: „En mindig csöndben vagyok, csak ő termel a számban...” A munkaképtelen itt „használatlan”. A Nincs miből helyett „Nincsen nekünk” lesz. „Nem tudok a pult mögött állni és tartani a kart”, mondja Gyuri, s ki érti, mire gondol. A Tudathasadásos pedig így beszél, közvetlenül az előtt, hogy Domonkos-versrészletet idéz: „A történelem tévedés, hogy lesöpri a faleveleket az ott-hon küszöbéről, és ok nélkül kinyitja az ajtót, mert hogy az ember sziget... és nincs hová lehajtani a fejét!” Ez zagyvaságnak is sok, akárcsak az életfilozófiaként, összegezeként elhangzó replika: „És alattam is eltörök egy léc. (?) De nem fontos, és nehéz, sötét nap költözik a légzőkosárba (?), és világos lesz mint az ünnep, de ugyanakkor éjszaka is, mintha már a bearanyozott küszöbön lennél, és sem világosságot, sem a vaksötétet nem lehet érezni...”

Pontosan ilyen az előadás is.

Érthetetlen. És végtelenül ostoba. Káros.

GEROLD László

TELEVÍZIO

BETEMETETT VUČJAK

Nagy ambícióval készült a Zágrábi Televízióban Miroslav Krleža *Vučjak* című drámájának tévéváltozata. Hatalmas apparátus és majd egy év állt a kivitelezők rendelkezésére, mert olyan sorozatot kívántak forgatni, amelyre majd külföldön is fölfigyelnek. Az ambíciókat bizonyítja, hogy még a forgatás közben is változott kilenc részből tizenöt lett. A sorozat kárára történt mindez, mondjuk ki azonnal.

Majd négy hónapon át vonszolta Ivo Štivičić szövegkönyvíró és Eduard Galic rendező Krešimir Horvat bölcsészabszolvenst, újságíró, az átlótt tüdejű egykori frontharcost a Narodna sloga zágrábi szerkesztőségétől a boldogságot ígérő, isten hát mögötti Vučjakig, majd onnan is tovább, hogy e hosszú utazásba végül mi, nézők is belefáradjunk. Valahogy túl nagy volt a nekifutás, túl sokat reméltünk, és végül az

Vučjak. Miroslav Krleža drámája nyomán televízióra alkalmazta: Ivo Štivičić. Rendező: Eduard Galic. A főbb szerepekben: Rade Šerbedžija (Krešimir Horvat), Mustafa Nadarević (Benčina), Milena Dravić (Marijana), Mira Furlan (Eva), Ivo Serdar (Wenger), Boris Dvornik (Boros Gyula), Zvonko Lepatić (Pantelija), Fabijan Šovagović (Lazar), Vlatko Dulić (Polugan). Készült a Zágrábi Televízióban. Sugárzás: 1986 októbere és 1987 januárja között.

első nyolc részben alig történt valami említésre méltó. A drámaíró társ-szerzői kitaláltak egy történetet, némi korrajzot is adtak a tízes évek végének Horvátországáról, de hiányzott a gondolati mélység, hiányzott az első világháború Krleža életművén keresztül történő kibontakozása, a krležai opus áttekintése, s az a kegyetlen horvát valóság, ami az író mindenekelőtt foglalkoztatta. A lekerekített történetekben nem volt kellő feszültség és fordulat, csupán néhány típus jellemábrázolása sikeredett jóra, de még ezek is elsikkadtak a mesterségbeli sztereotípiákban.

Tartalmi és terjedelmi okokból kifolyólag is a keretjáték elemzésével kell kezdeni. Sokáig nem értettük, hogy a sorozatban miért kaptak oly jelentős helyet a „zöld káderek”, amikor a drámában ezek a katonaszökevények szinte alig vannak jelen. Ők sebesítik meg a városból kiábrándult és a falun menedéket kereső Horvatot, és az ő cinkosuk a nagyvilági nő, Eva. Ennyi tehát drámabeli szerepük. Ezzel szemben a tévéfilm majdnem főszereplővé léptette elő Benčinát, a zöld káderek vezérét, aki mindvégig jelen van a filmben, hogy a drámabeli befejezés megváltoztatása után még menedéket is adjon a szökésben levő tanítónak és szeretőjének, Evának.

Štivičić és Galić tehát történetet mesél a zöld káderek és a főhős esetről, indítva azzal, hogy Horvat és Benčina egyszerre sebesülnek meg, s ezután kerül az előbbi a szerkesztőségbe újságírónak, az utóbbi pedig a hadikórházba, hogy a srapsziszilánk okozta sebek begyógyulása után színlelt betegként továbbra is ott maradjon és szervezkedjen. Amikor élete veszélybe kerül, megszökik a kórházból, és ő lesz a zagorjei zöldek vezére. Katonáival grófi birtokokat és a hadászatból gazdagodó kereskedőket fosztogat, semmibe veszik a monarchia törvényeit, és ítélkeznek is, ha kell. Maga Krleža jegyzeteiben így ír a zöld káderekről: „Politikai platformjuk, vezetőjük és értelmiségijük nem lévén, eleve nem jelentettek komolyabb erőt.” A *Vučjake*ban Horvat sebesülésének példájával is arra utal, hogy az igazság szolgálatában sem álltak mindig. A tévéfilmben viszont igen, olyannyira, hogy az ő történetükbe ágyazva látjuk magát a drámát, illetve a dráma televíziós földolgozását.

Hogy igazolják is ezt a keretet, a tévéfilm szerzői a sorozat utolsó részében — miután Eva nem lövi le, hanem csak leüti Pantelija csendőrparancsnokot — ahelyett, hogy „nyitva maradna az ajtó” és „süvitene a szél”, jelezve az innen nincs továbbot, szökni hagyják őket. Inkább krimibe, mintsem drámába illő mindaz, ami ezután történik: a csendőrök és a falu lakosai üldözőbe veszik Horvatot és Evát, és amikor már a nyomokban vannak, az erdőből megszólalnak a zöldek puszkái... A káderek tehát menedéket biztosítanak számukra, de csakhamar újbóli szökésre kényszerülnek, mert egy bárónő megerősöztetése közben (!) a tettes katona elárulja rejtekhelyüket. Ezzel sincs azonban vége: Horvat, Eva és Benčina élve megússza a vérfürdőt, tovább szök-

nek, s így útközben Horvat alkalmat kap zárómondatára is, miszerint: „a háborúban a vereség mindig csak vereség, és mi mindig vesztesek voltunk”.

A keretjátéktól mást vártunk, mint amit a tévéfilm fölkínált: Krleža-képünk kiteljesítését reméltük, a horvát kérdés körbejárását, s végső soron az életmű e szakaszának, szerteágazó szálainak összefogását. Ezzel szemben, úgy érzem, ez a történet nem hozza Krležát a maga élet- és tárgyismeretével, hanem olcsó és gyorsan fogyasztható (és feledhető) szellemi árut kínál föl.

Mintha Štivičić és Galić mindent Rade Šerbedžija színészi tehetségére bízott volna. Úgy vélhették, benne olyan egyént találtak, aki egyéniségével megnyeri majd a közönség rokonszenvét. És Šerbedžija minden tőle telhetőt megtesz. Amikor Krleža-szöveget mond, bensőségesen közvetít átélt gondolatokat, de igazán hiteles csak abban a három-négy részben tud lenni, amikor az újságíró Horvatot alakítja. Az emberibb világba vágó fiatalember kálváriáját meggyőzően járja körbe, kiélezve a környezetével folytatott harcot és a kitörési kísérleteket. Tulajdonképpen még az sem annyira zavaró, hogy a szerkesztőségben merészen lázadó s cselekvő ember a faluba érve már inkább csak elszenvedi sorsát, s nem cselekvésre alkalmas egyén. Útközben történt sebesülése hagy irt, a filmben azonnal nyomot a lelkébe, s ő tulajdonképpen belecscöppen az emberek közötti farkasviszonyba. A filmben tompított mindennek az éle; a rafinált paraszttrióval folytatott párbeszéd éppúgy, mint a Marijana és Eva közötti viszony. A film puhábbá teszi a drámában kegyetlenebb formában jelentkező eseményeket. Vita tárgyát képezheti, hogy szükségszerű-e a tompítás, az él elvétele. Tudjuk, hogy a film szükségszerűen át kell hogy alakítsa a dráma szerkezetét, de az ilyen csorbítás nem mindig indokolható. Nem elég átmenteni a dráma fővonalát, a harsányabb fogalmazásra is szükség van. Különösen Krleža esetében.

A filmnek tehát nem sikerült a külső jelek ábrázolásával mélyebbre hatolnia. És sok figura nem belülről épített. Elsősorban a két nőalak: a filmben például többnyire csak férfifalóknak ismerjük őket, holott Marijana véresen küzd saját, apa nélkül maradt gyermekei egzisztenciájáért is. Evában sem érezzük, hogy Horvat sorsának előrejelzője, ő is a nagyvilágból érkezett és a falusi sárba beleragadt ember.

Nyilván sokkal jobb sorozatot sikerült volna készíteni, ha Štivičić és Galić a *Vučjaka*n csak a legszükségesebb változásokat hajtja végre, s tartalmát, hangulatát és nem utolsósorban művészi céljait tekintve drámahű filmet készített volna, annál inkább, mert a *Vučjaka* máig időszerűséggel bíró mű az ember—valóság—hazugság háromszögről.